

NVS RAPPORT 23/2018

VILLREIN OG FERDSEL PÅ HARDANGERVIDDA

*Rapport fra seminar på Geilo den 25.-26. oktober
2018*

Lena Romtveit
Anders Mossing
Olav Strand
Marianne Singaas

Romtveit, L., Mossing, A., Strand, O. og Singsaas, M. 2019. Villrein og ferdsel på Hardangervidda. Rapport frå seminar på Geilo 25. - 26. oktober 2018. NVS Rapport 23/2018. 32 s.

Forsidefoto: © Olav Strand

Norsk villreinsenter Nord: NO-2661 Hjerkin | +47 91 62 37 15 | E-post: post.nord@villrein.no
Norsk villreinsenter Sør: NO-3660 Rjukan | Telefon: +47 99 46 37 64 | E-post: post.sor@villrein.no
Stiftelsen Norsk villreinsenter: NO-2661 Hjerkin

Org.nr: NO 990 697 809 MVA

Forord

Rapporten Villrein og Samfunn (NINA Temahefte 27, 2005) tok i sin tid initiativ til en "rundbordskonferanse" om forstyrrelseseffekter på villrein. Dette ble gjennomført som et seminar på Hjerkin i 2009, i regi av Norsk villreinsenter (NVS). Seminaret resulterte i [NVS Rapport 2/2009 Villrein og ferdsel](#). Den gang inngikk seminaret som del av et faglig utredningsprosjekt knyttet til regionale planprosesser for nasjonale villreinområder. Formålet var å få presentert og drøftet eksisterende kunnskapsstatus og framtidig kunnskapsbehov for effekter av menneskelig forstyrrelse på villrein, og samtidig få presentasjoner av aktiviteter og organisering av disse knyttet til nye/utradisjonelle brukergrupper.

Siden 2009 har mye skjedd. Deriblant er kunnskapsgrunnlaget forsterket ytterligere. De nasjonale villreinområdene har fått sine regionale planer og på Hardangervidda er man allerede i gang med rullering av planen. NVSs rolle i å være en brobygger mellom kunnskap og forvaltning og en møtearena mellom de ulike aktørene i villreinområdet, tilsa derfor at tiden på ny var moden for å arrangere et tilsvarende seminar, men med oppdatert rammeverk, forskningsinnsats og denne gangen også et lokalt tilsnitt fra Hardangervidda.

Da man i 2016 startet ferdselsundersøkelsene på Hardangervidda, som et delprosjekt under GPS-merkeprosjektet på Hardangervidda og i Nordfjella, var det med bakgrunn i at det var behov for en mer presis kunnskap om ferdselen på Hardangervidda og hvilken effekt den faktisk har på villreinen. Ferdselsprosjektet har siden 2016 innhentet data på ferdsel både med tellinger og brukerundersøkelser. I samme periode er det iverksatt ulike forvaltningsprosesser som hver for seg har stor nytte av denne kunnskapen og samordning av tiltak aktørene imellom, basert på felles kunnskap. Dette gjelder både rullering av regional plan for Hardangervidda, besøksstrategi for verneområdene på Hardangervidda, verdiskapingsprosjektene «Velkommen til villreinområdet» og «Tettere på villreinområdet», samt Statens vegvesen sitt arbeid med oppgradering av Rv 7 over Hardangervidda som nasjonal turistvei. Dette er bakteppet for at NVS så det som viktig å samle et bredt utvalg av aktørene fra nettopp Hardangervidda og gi et felles kunnskapsgrunnlag, samt en presentasjon av de ulike aktørenes aktiviteter og tanker for framtida. Resultatene fra seminaret oppsummeres i denne rapporten, gjennom sammendrag av de ulike presentasjonene og hovedpunkter fra de ulike diskusjonene.

NVS vil gjerne takke alle foredragsholdere og deltakere for svært konstruktive bidrag og diskusjoner, samt en ekstra takk til villreinnemnda for Hardangerviddaområdet ved Endre Lægred, for utmerket møteledelse og til Miljødirektoratet for viktige bidrag til gjennomføringen.

Skinnarbu 17.06.19, Lena Romtveit (red.)

Innhold

FORORD	4
DAG 1	8
1. INNLEDNING	8
1.1. Bakgrunn og forventninger til seminaret, Vemund Jaren (Miljødirektoratet)	8
1.1.2. Presentasjon	9
1.2. Forvaltning av verneområda på Hardangervidda, Øistein Aasland (Fylkesmannen i Hordaland)	9
1.2.2. Presentasjon	10
1.3. Regionalplan for Hardangervidda, Ellen Korvald (Buskerud Fylkeskommune)	10
1.3.2. Presentasjon	11
1.4. Verdiskapingsprosjektet «Velkommen til villreinfjellet», Torill Olsson (MIMIR)	11
1.4.2. Presentasjon	11
2. KUNNSKAPSSTATUS	12
2.1. Villreinen og leveområdet på Hardangervidda, Olav Strand (Norsk institutt for naturforskning, Trondheim/Norsk villreinsenter)	12
2.1.1. Sammendrag	12
2.1.2. Presentasjon.....	13
2.1.3. Diskusjon.....	13
2.2. Ferdsel på Hardangervidda, Vegard Gundersen (Norsk institutt for naturforskning, Lillehammer)	13
2.2.1. Sammendrag	13
2.2.2. Presentasjon.....	14
2.2.3. Diskusjon.....	15
3. BRUKERGRUPPENE HVEM, HVA OG FRAMTIDA	15
3.1. Fjellstyra, Vebjørn Håvardrud (Fjellstyra på Hardangervidda AS)	15
3.1.1. Sammendrag	15
3.1.2. Presentasjon.....	16
3.1.3. Diskusjon.....	16
3.2. Hardangervidda grunneigarsamskipnad, Per Helge Sekse	16
3.2.1. Sammendrag	16
3.2.2. Presentasjon.....	16
3.2.3. Diskusjon.....	16
3.3. Stisykling, Siri Hafnor (Sa-Ho AS)	17

3.3.1.	Sammendrag.....	17
3.3.2.	Presentasjon.....	18
3.3.3.	Diskusjon.....	18
3.4.	Kiting, Bjørn Kaupang (Haugastøl Turisthytte).....	18
3.4.1.	Sammendrag.....	18
3.4.2.	Presentasjon.....	19
3.4.3.	Diskusjon.....	19
3.5.	Hundekjøring, Ralph Johannesen (Team Dagali).....	19
3.5.1.	Sammendrag.....	19
3.5.2.	Presentasjon.....	20
3.5.3.	Diskusjon.....	20
3.6.	DNT, Anne Marie Aamelfot-Hjelle (DNT Oslo og omegn).....	21
3.6.1.	Sammendrag.....	21
3.6.2.	Presentasjon.....	21
3.6.3.	Diskusjon.....	21
OPPSUMMERING DAG 1, VED MØTELEDER ENDRE LÆGREID (LEDER AV VILLREINEMNDA FOR HARDANGERVINDDAOMRÅDET).....		22
DAG 2.....		23
4.	FOKUSOMRÅDER.....	23
4.1.	Hva er et fokusområde, Olav Strand (Norsk institutt for naturforskning/Norsk villreinsenter) 23	
4.1.1.	Sammendrag.....	23
4.1.2.	Presentasjon.....	24
4.2.	Hva sier ferdselsprosjektet om konflikter villrein og ferdsel, Vegard Gundersen (Norsk institutt for naturforskning, Lillehammer).....	24
4.2.1.	Sammendrag.....	24
4.2.2.	Presentasjon.....	25
4.3.	Fokusområder i regional plan og handlingsprogrammet, Ellen Korvald (Buskerud fylkeskommune).....	25
4.3.1.	Sammendrag.....	25
4.3.2.	Presentasjon.....	25
4.3.3.	Diskusjon.....	25
BESØKSSTRATEGI FOR VERNEOMRÅDENE PÅ HARDANGERVINDDA.....		26
4.4.	Utkast til høring, Kjetil Heitmann.....	26
4.4.1.	Sammendrag.....	26
4.4.2.	Presentasjon.....	27
4.4.3.	Diskusjon.....	27

5. NY FORVALTNINGSMODELL HARDANGERVIDDA	28
5.1. Fylkesmennesenes framlegg til ny forvaltningsmodell, Stein Byrkjeland (Fylkesmannen i Hordaland).....	28
5.1.1. Sammendrag.....	28
5.1.2. Presentasjon	29
5.1.3. Diskusjon	29
6. DISKUSJON, OPPSUMMERING OG VEIEN VIDERE, MØTELEDER ENDRE LÆGREID (LEDER, VILLREINNEMENDA FOR HARDANGERVIDDAOMRÅDET)	29
7. VEDLEGG.....	31
Vedlegg 1: Program og deltakerliste for seminaret	31
Vedlegg 2: Forvaltningsplan for Hardangervidda nasjonalpark	31
Vedlegg 3: Regional plan for Hardangervidda 2011-2025	31

Dag 1

1. Innledning

1.1. Bakgrunn og forventninger til seminaret, Vemund Jaren (Miljødirektoratet)

Med bakgrunn i rapporten fra dialogprosessen «Villrein og Samfunn» (NINA Temahefte 27) arrangerte NVS i samråd med daværende Direktoratet for naturforvaltning (nå Miljødirektoratet) i 2009 et seminar om villrein og ferdsel på Hjerkin (NVS Rapport 2/2009 Villrein og ferdsel). Seminaret hadde fokus på presentasjon av kunnskapsstatus og behovet for dialog med ulike brukergrupper i fjellet, og var knyttet til prosessene med regionale planer for de nasjonale villreinområdene. Siden den gang har én fått et enormt nytt kunnskapstilfang om villreinens arealbruk gjennom systematiske kartleggingsprosjekter og regionale FoU-prosjekter som har tatt i bruk ny teknologi. En har også kommet et langt skritt videre når det gjelder kunnskap om omfang, intensitet og effekter av ferdsel gjennom systematiske ferdselsundersøkelser i mange av de nasjonale villreinområdene. Hardangervidda er det ferskeste eksempelet i så måte.

Som oppfølging av de regionale planene ble to europeiske villreinregioner etablert i 2017. Den viktigste virkemiddelordningen knyttet til disse er verdiskapingsprogrammet "Villreinfjellet som verdiskaper". Programmet skal gå over fem år fra 2017 med en foreløpig årlig bevilgning fra Miljødirektoratet på fem mill. kr. Det ble i 2017 gitt tilskudd til fem flerårige hovedprosjekter, samt et ettårig forprosjekt for Hardangervidda og Nordfjella. Programmet skal bidra til *bred verdiskaping* i villreinbygdene, der det i tillegg til økonomisk, sosial og kulturell verdiskaping er et viktig siktemål å oppnå miljømessige forbedringer for villrein gjennom tiltak som f.eks. kanalisering og styring av ferdsel. Dette vil én oppnå gjennom synergier med handlingsprogrammene i de regionale planene.

Etter anmodningsvedtak i Stortinget og oppdrag fra Klima- og miljødepartementet gjennomførte Miljødirektoratet i 2017 en prosess der en uavhengig ekspertgruppe utviklet et forslag til *miljøkvalitetsnorm for villrein* (NINA Rapport 1400). Forslaget innebærer at alle de 23 villreinområdene hvert femte år skal klassifiseres etter et tredelt "trafikklyssystem" som konkluderer med god, middels eller dårlig tilstand. Det er foreslått av kvalitetsnormen skal bestå av tre ulike delnormer; 1) bestandsforhold, 2) lavbeiter og 3) leveområde og menneskelig påvirkning. Dersom et område kommer ut med dårlig tilstand skal det gjennomføres en påvirkningsanalyse, der ferdsel vil være en av påvirkningsfaktorene som må vurderes. Påvirkningsanalysen vil være grunnlag for en tiltaksplan som skal utarbeides i samråd med andre berørte myndigheter. Forslaget fra ekspertgruppa og Miljødirektoratets anbefalinger ligger for tiden til vurdering i ulike departementer, men det er håp om at forslag til forskrift om ordningen kan sendes på høring omkring årsskiftet.

Ferdselsseminaret på Hjerkin i 2009 ble oppsummert med at «Villrein og Samfunn» var en god dialogprosess på nasjonalt nivå, og at det er skapt gode arenaer for brukermedvirkning gjennom de mange FoU-prosjektene knyttet til de nasjonale villreinområdene. Videre har det vært viktig å komme i dialog med nye og ulike brukergrupper i fjellet. Det er usikkerheter om hvordan denne dialogen seinere har utviklet seg regionalt og lokalt, men det er håp om at dette seminaret kan bidra til å belyse temaet ytterligere. Når én ser på utviklingen i noen av villreinområdene med fortsatt bestandsfragmentering og arealunnvikelse i viktige funksjonsområder, er det imidlertid grunn til å spørre om dialogen så langt har ført til gjennomføring av avbøtende tiltak som er gode nok. Handlingsprogrammene i de regionale planene, verdiskapingsprogrammet og kvalitetsnormen bør alle kunne føre oss i riktig retning, men prøvesteinen blir til sist vår evne og vilje til å iverksette nødvendige og ofte upopulære tiltak.

1.1.2. Presentasjon

1.2. Forvaltning av verneområda på Hardangervidda, Øistein Aasland (Fylkesmannen i Hordaland)

Hardangervidda nasjonalpark og tilhørende verneområder forvaltes i dag av tre fylkesvise tilsynsutvalg og tre fylkesmenn. Hos fylkesmennene er det relativt store omorganiseringsprosesser på gang, gjennom de igangsatte fylkessammenslåingene. Hardangervidda nasjonalpark er pt. den eneste nasjonalparken i Norge som ikke har eget verneområdestyre.

De sentrale styringsdokumentene for verneområdene er verneforskriften som ble vedtatt i 1981 og revidert i 2002, samt forvaltningsplanen som ble vedtatt i 2011 og skal snart til rullering. Besøksstrategi for nasjonalparken er under utvikling og vil bli lagt som et vedlegg til dagens forvaltningsplan og implementert ved rullering av denne. Besøksstrategien skal snart ut på offentlig høring og presenteres nærmere seinere i seminaret. Kulturminneplan for Hardangervidda har vært under utarbeidelse siden 2008, men er ennå ikke klar. Fylkeskommunen i Hordaland har ansvaret for å få denne i havn. Oppgaver for forvaltninga av Hardangervidda konsentreres i dag i hovedsak omkring behandling av saker etter verneforskriften. Vanlige eksempler på saker er:

- Byggesaker
- Motorferdselsaker
- Ferdsel – organisert ferdsel – vedlikehold av sleper og stier
- Bruk av tiltaksmidler
- Overvåking av naturtilstand
- Kontakt med forskningsmiljø
- Informasjon

Møteplasser for aktørene på Hardangervidda er bl.a. årlig fellesmøte for forvaltningen av verneområder på Hardangervidda for tilsynsutvalg, fylkesmenn, fylkeskommuner, Statens Naturoppsyn (SNO),

fjelloppsynet osv., samt bestillingsdialog mellom forvaltningsmyndighetene og SNO der én bl.a. diskuterer tiltak og bruk av tiltaksmidler innenfor verneområdene for inneværende år.

1.2.2. Presentasjon

1.3. Regionalplan for Hardangervidda, Ellen Korvald (Buskerud Fylkeskommune)

Regionale planer er verktøy som ble pekt på i «Villrein og Samfunn» for å se og forvalte villreinens leveområder samlet på tvers av kommune- og fylkesgrenser. Bærebjelker i planen er å sikre villreinens leveområder, sikre lokalsamfunna rundt villreinområda og å sikre muligheter for friluftsliv og tradisjonell bruk av fjellet. Planen har en rekke dokumenter, deriblant plandokument, plankart og handlingsprogram.

Det er store arealer og mange aktører involvert, og arbeidet med planen styres gjennom grupper på ulike nivå. Administrativ gruppe med representanter fra administrasjon i hhv. kommuner, fylkeskommuner, villreinforvaltning og fylkesmenn. Den administrative gruppa gjennomgår utkast til de ulike plandokumentene og gir en faglig anbefaling til styringsgruppa. Styringsgruppa har politisk sammensetting og fatter vedtak for planarbeidet og hva som skal ut på høring. Hardangerviddarådet er en bredt sammensatt gruppe med politikere og representanter for ulike brukergrupper som er med og gi innspill til planen og styre handlingsprogrammet som en del av den vedtatte planen. Planen og tilhørende handlingsprogram er pt. under rullering og skal snart på høring. I dette arbeidet skal én bl.a. avklare spørsmål som ikke ble avklart før opprinnelig plan ble vedtatt, samt evaluere gjeldende plan og nye momenter som har dukket opp siden sist. Hovedtrekk i arealprioriteringene skal videreføres, men det er kommet inn konkrete arealspørsmål som er under vurdering. Eksempel på dette er;

- prøveprosjekt med vinterbrøyting av veien over Imingfjell
- omdefinering av hele/deler av Valldalen fra «nasjonalt villreinområde» til «stølsdal»
- Heng i Ullensvang der det er ønske om å åpne opp for noe mer bruk
- utvikling av skidestinasjon i Eidfjord (Sysendalen)

I tillegg er det et spørsmål om det er noen områder der man bør utvide nasjonalt villreinområde, med bakgrunn i at det er flere områder der man ser at villreinen har brukt arealer utenfor både nasjonalt villreinområde og biologisk leveområde, siden opprinnelig plan ble vedtatt i 2011.

Planen har også noen tematiske spørsmål som omhandler hvordan man skal håndtere både dagens friluftslivsformer og eventuelt nye typer, spesielt i områder hvor det kan være i konflikt med hensynet til villreinen. Et grep som diskuteres er kanalisering, men det er også sett på muligheter for å begrense ferdsel i visse områder til visse tider av året, innenfor gjeldende regelverk.

Det har kommet flere forslag om hva som skal tas videre i neste handlingsprogram. Nytt er bl.a. en overordnet sti- og løypeplan for Hardangervidda og også implementering av fokusområder i handlingsprogrammet. Målet er å ha den rullerte planen til sluttbehandling i alle tre fylkestinga i juni 2019.

1.3.2. Presentasjon

1.4. Verdiskapingsprosjektet «Velkommen til villreinfjellet», Torill Olsson (MIMIR)

Målsettingen er å se om det er en synergi i å samordne hensynet til villreinen med ønske om å utvikle villreinen og dens historie som reiselivsattraksjon og merkevarebygging. Det er Hardangerviddarådet og Nordfjellarådet som står bak dette prosjektet.

Ved å kommunisere villreinens historie bredere kan man gi villreinen flere ambassadører og en bredere menighet som har et ønske om å ta vare på den. Koordinering mot andre prosesser er sentralt og ferdselsprosjektet er viktig her.

I forstudiet er det tre hovedfunn:

- mange aktører rundt Hardangervidda og Nordfjella er interessert i å gjøre noe rundt «villreinhistorien» og bruke dette inn i sin virksomhet på et eller annet nivå
- i noen områder ser man at man må gjøre noe for villreinen, uten at det nødvendigvis er noen som har «meldt seg på» (kanaliseringstiltak, avbøtende tiltak osv.)
- reiselivsaktørene ønsker en tettere kommunikasjon med forvaltningen (både areal-/verneområdeforvaltningen og bestandsforvaltningen) og de ønsker en større grad av likebehandling i forhold til andre næringer og aktører som f.eks. Den Norske Turistforening (DNT)

I en søknad til et hovedprosjekt er det lagt opp til flere mulige innsatsområder:

- geografiske innsatsområder, basert på initiativ fra næringsaktører og/eller ved behov for kanalisering
- å gjøre næringsaktører til «villreinambassadører»
- historiefortelling mot publikum

BIOTOUR-prosjektet ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) jobber konkret med flere problemstillinger som er relevante for disse punktene over. Søknaden til et mulig hovedprosjekt er under utarbeidelse og skal skrives i samarbeid med Nore- og Uvdal kommune.

1.4.2. Presentasjon

2. Kunnskapsstatus

2.1. Villreinen og leveområdet på Hardangervidda, Olav Strand (Norsk institutt for naturforskning, Trondheim/Norsk villreinsenter)

2.1.1. Sammendrag

Én må forstå både hvilket dyr reinen er og hvilke landskap den lever i igjennom året, for å kunne forstå de utfordringene den møter gjennom livet.

Dyra flytter mye på seg i perioden fram mot kalving. På Hardangervidda har store arealer vært brukt som i forbindelse med kalving, så det er absolutt ikke bare ett geografisk definert kalvingsområde. I kalvingsperioden søker reinen å unngå rovdyr og forstyrrelser. Samtidig er det behov for tilgang til tidlig og frisk groe som er viktig og proteinrik næring til vekst for kalven, samt til melkeproduksjon og gjenoppbygging av kroppsreserver hos simla. De kalvene som mister mora har et tydelig dårligere utgangspunkt for det videre livet enn de andre. Dette kan være en av forklaringsvariablene for kondisjonssituasjonen for reinen på Hardangervidda.

Årstidene som ruller og går er med og styrer arealbruken og beitesøket. Beiteressursene svinger i takt med bestandssvingningene og perioder med overbeiting og trekk ut til andre villreinområder (f.eks. Setesdalsheiene og Nordfjella) har kommet som et resultat av slike svingninger.

Slaktevektene for kalv på Hardangervidda er svært lave og ligger under det nivået som er foreslått som grense for "godkjent" i en kommende kvalitetsnorm (15 kg korrigert til vekt på simlekalv ved median fellingsdato 4. september). Til dette skal det sies at Hardangervidda også er det området som har dårligst data for disse undersøkelsene. Dette skyldes dårlig oppslutning om kjeveinnsamlingene i jakta.

Dersom man studerer GPS-dataene som er samlet inn siden 2001, ser én at det er svært begrenset utveksling av rein inn og ut av Hardangervidda. Utveksling har skjedd over Dyrskartunnelen fra Setesdal Ryfylke og tilsvarende er også kjent og dokumentert over Vågslitunnelen, om enn i mindre grad. Det er også noen få passeringer over Rv 7. Størst grad av utveksling skjer imidlertid av dyr fra Nordfjellas sone 2. Dyr herfra har ved en rekke anledninger krysset Finsetunnelen og brukt arealene rundt Hardangerjøkulen.

Erfaringene med overvåkingsregimet rundt Rv 7 og GPS-merka villrein viser at det å skulle stenge veien når reinen kommer, ikke fungerer som planlagt. Å basere forvaltning og drift av ulike tiltak på denne typen overvåking og instrumentering av villrein er ikke bærekraftig eller ønskelig. Både med tanke på forutsigbarhet og oppslutning om forvaltningen, men særlig i forhold til det dyrevelferdsmessige ved innfangning og instrumentering av dyra.

Dagalitangen er et eksempel på et område som er gått ut av bruk som følge av stort volum av hyttebygging og menneskelig aktivitet. Lufsjåtangen er et tilsvarende areal, med langt lavere grad av utbygging, men likevel en klar barriereeffekt med mye mindre bruk av villrein enn det som skulle forventes ut ifra vinterbeiteressursene som finnes der.

Reinens arealbruk gjennom året er ved hjelp av GPS-data veldokumentert. Det er særlig arealbruken sommerstid som er spesiell. I den mest ferdselsintense perioden av sommersesongen, bruker villreinen bare ca. 20 % av leveområdet sitt. Dette tilsvarer en tetthet langt større enn de tetteste hjortebestandene på Vestlandet. Korrelasjonen mot faktoren for ferdsel i denne perioden er tilnærmet absolutt. Vinterstid bruker reinen langt større areal, noe som skyldes beitesøk. I vinterperioden søker reinen de tykkeste og lettest tilgjengelige lavmattene. Ferdsel ser også her ut til å være med og styre arealbruken til reinen.

2.1.2. Presentasjon

2.1.3. Diskusjon

Presentasjon ved Johan Vaa (forberedt innlegg i diskusjonen), samt innspill om trafikken ved Stavali og Hadlaskard. Kan trafikken være en forklaring på forskyvingen i arealbruken retning Vinje sommerstid? Det kom også opp en diskusjon om forhold med store vassdrag og små kalver på forsommeren kan være med og forklare en del av hvorfor fostringsflokkene ikke trekker nordover mot sentralvidda, fra kalvingsområdene på sørsida av Kvenna.

Erfaringer fra grunneiere i Røldal er at det er et lavere tal personer (3-5) som passerer langs en turistløype i gitte perioder, men som likevel holder reinen unna. Kom også opp spørsmål om forholda på vidda har endret seg for villreinen med tanke på tidligere vårbeite og eventuelt større snømengder.

Olav Strand avsluttet diskusjonen med en kort oppsummering: ferdsel har effekter på rein, punktum. Dette er ikke basert på lokale forhold, men på totalt 400 GPS-merka villrein og 3 millioner datapunkt over 17 år. Dette er det største datasettet på hjortevilt i verden. Vi vet nok til nå å komme videre og begynne og diskutere konkrete tiltak også på Hardangervidda.

2.2. Ferdsel på Hardangervidda, Vegard Gundersen (Norsk institutt for naturforskning, Lillehammer)

2.2.1. Sammendrag

De store linjene omkring ferdselen i Norge er bl.a. at mer og mer styres gjennom hva som er «hot» i sosiale medier. Det er også en større grad av spesialisering av friluftslivet innenfor ulike grener. Eksempelvis innen sykling, der man har grener som «down-hill», terrengsykling, «fatbike» osv.). Programmet for «Nasjonale turiststier» har utgangspunkt i disse trendene og behovet for å imøtekomme utviklingen og forvaltningen av aktivitetene.

I noen områder er det den tradisjonelle bruken som fremdeles er mest representert. Ved tilrettelegging for ferdsel forskyver man ofte representativiteten av den tradisjonelle bruken, til mer av de nyere ferdselsformene.

Nesten all ferdsel på Hardangervidda foregår til fots, i form av enkelt friluftsliv. Det er en stor grad av tilreisende og førstegangsbesøkende på Hardangervidda. Lokalbefolkning er per i dag underrepresentert i datamaterialet, men de utgjør også uansett en relativt sett mye mindre del av de som går på Hardangervidda, sett i forhold til andre villreinområder der tilsvarende undersøkelser er gjort.

Man har etter hvert store og flerårige datasett fra mange fjellområder og villreinområder i Norge. Tellerne som står ute gjennom hele året og er strategisk plassert (for eksempel på broer), slik at de i størst mulig grad fanger opp den trafikken som måtte være. Flere innfallsporter har mellom 2000 og 4000 passeringer, noe som er langt høyere enn mange av tellerne på sentralvidda. De aller fleste tellepunktene har under 100 passeringer per dag gjennom sesongen. Det er derimot færre av tellerne som har under 40 passeringer i snitt per dag. Intensitetskart basert på de rutene folk har tegnet inn i kartet viser at de nordlige og vestligste områdene av vidda har ganske mye trafikk gjennom sesongen. De østligste områdene har noe mindre trafikk.

Turisthyttene er ikke nødvendigvis en veldig god indikator på ferdselen langs stien, fordi det er veldig mange som oppgir at de overnatter i telt. Opp mot 35-40 % av de som oppgir at de overnatter på turen, oppgir overnatting i telt. Korrelasjonen overnattingsstatistikk og ferdsel langs sti er dermed for svak. Fra Trolltunga var det i 2017 ca. 0,6 % som gikk videre innover på vidda, ifølge tellere videre innover stinettet. Langs slepa Tinnhøylen-Sandhaug er det høy grad av ferdsel og liten eller ingen kryssing av villrein i høysesong (noen observasjoner i jaktperioden). Det er totalt 2241 kilometer med tråkk/stier på Hardangervidda. Mye av dette er ikke del av det merka stinettet.

Kunnskap om brukerne av området er viktig for både å kunne kanalisere trafikken, samt å gi de besøkende gode opplevelser. Profilene på innfallsportene er veldig forskjellige, dette er viktig informasjon til forvaltningen med tanke på kanaliseringstiltak.

Vinterundersøkelsene langs Rv 7 viser at Dyranut, Halne, Våkavadet og Lægreidstølen har flest parkerte biler gjennom sesongen. Toppen er rundt april-mai. Av alle observasjoner er det flest observasjoner av biler og dernest kitere. Kiterne er i størst grad å finne ved Dyranut og Store Skiftesjøen. Summen av hundespann og snøskutere er langt mindre.

Det er en klar anbefaling å tilrettelegge i randsonene, basert på data i dette prosjektet.

[2.2.2. Presentasjon](#)

2.2.3. Diskusjon

Det kom opp spørsmål om tallene for overnattinger i telt faktisk stemmer:

Dette er det som er oppgitt i svarkassene. Det er totalt 34 % av de som oppgir at de overnatter på Hardangervidda som overnatter i telt. Ikke 34 % av alle som går på vidda. Til dette skal det også sies at det er svært få lokale brukere som har svart på undersøkelsen i svarkassene.

Det kom inn noen kommentarer knyttet til plasseringen av noen svarkasser med tanke på svarprosent fra lokalbefolkningen, og en generell diskusjon om forhold ski vs. kiting, samt spesifisering av tallene rundt Trolltunga og gjerne sett i et kanaliseringperspektiv.

3. Brukergruppene hvem, hva og framtida

3.1. Fjellstyra, Vebjørn Håvardrud (Fjellstyra på Hardangervidda AS)

3.1.1. Sammendrag

Områdene som i dag er statsallmenninger er områder som allmennheten tidligere disponerte i fellesskap. Statens grunneierrett er begrenset av bruksretter. Bruksrettene varierer geografisk og er fastlagt etter lang tids bruk. Fjellstyra på Hardangervidda forvalter bruksretter som ikke er tillagt andre.

På Hardangervidda er det totalt 6 (?) ulike statsallmenninger som dekker 2,7 millioner dekar (1/3 av Hardangervidda og ca. 48 % av nasjonalparken). Fjellstyra på Hardangervidda tilrettelegger for friluftsliv, og har ca. 50 hytter/bygninger, 50 båter, samt annen tilrettelegging og rekrutteringstiltak. Det er en omsetning gjennom salg av fiskekort (ca. kr. 700.000,-), småviltkort (ca. kr. 1.500.000,-), villreinkort (ca. kr. 3.000.000,-) og hytteutleie (ca. kr. 350.000,-). Dette er tall som representerer gode år. I tillegg kommer festeinntekter, inntekter fra utleie av annen storviltjakt, beiteleie, salg av tjenester (til forskningsinstitusjoner, SNO osv.), lønnsrefusjon fra staten (for 50 % av ikke-innteksbringende, godkjente oppsynsutgifter, som f.eks. sekretærtjeneste) og erstatninger. Har ca. 4,6 årsverk.

Fjellstyra på Hardangervidda har utfordringer med de begrensningene som ligger i Fjellova (Lov om utnytting av retter og lunnende m.m. i statsallmenningene), samt å balansere hensynet mellom bruksretter og å sikre alle tilgang til friluftsliv. I tillegg kommer hensynet til naturverninteresser og til ressursgrunnlaget.

Villreinen er motoren i økonomien. Fjellstyra gjør nå store grep for å få reinen over større areal, bl.a. gjennom innføring av fredningssoner i jaktperioden. Er kritiske til utviklinga med mange av de nye ferdselsformene, men erkjenner at egen aktivitet knyttet til drift er omfattende, samt ved jegere, fiskere

og beitebrukeres aktivitet. Fjellstyra på Hardangervidda ønsker et større fokus på urørte områder med mindre ferdsel.

3.1.2. Presentasjon

3.1.3. Diskusjon

Spørsmål fra salen om fjellstyra opplever press fra NJFF sentralt om å gi flere tilgang til villreinjakta på statsallmenningene. Svaret til dette var nei.

3.2. Hardangervidda grunneigarsamskipnad, Per Helge Sekse

3.2.1. Sammendrag

Medlemmer i Hardangervidda grunneigarsamskipnad (HG) kan være grunneierlag, jakt- og fiskerlag, sameier eller andre private eiendommer. Arealet som HG sine medlemmer disponerer dekker over 3500 km² fordelt på 7 kommuner. Det er per i dag 69 lag og enkeltpersoner som deltar i organisasjonen.

Vidda er ulik fra øst til vest og fra nord til sør, både når det gjelder tilkomst og eiendomsforhold. HG sine medlemmer er genuint opptatt av å ta vare på fjellområdet og tradisjonene som følger dette.

Organisasjonen er en av de mest sentrale, praktiske forvalterne av Hardangervidda som ønsker sterkt å sitte tett på, og være involvert på tidlige stadium i de prosessene som går.

HG ønsker styring på hvor én skal tilrettelegge for ferdsel, gjennom gode samarbeid. Det er diskutert konkrete forslag i kartet, som blant annet rundt Torehytta og Grøndalen. Her burde merking og tilrettelegging tones ned/fjernes, selv om Torehytta gjerne må stå som sikringsbu. Hva med å fjerne løypene som ligger mest sentralt i vest, rundt Hårteigen og heller kanalisere denne trafikken ute på eggene mot Sørfjorden, gjerne mellom Valldalen/Reinsnos og helt opp til Dronningstien? Dette med tanke på hensynet til villreinen. Et slikt tiltak vil selvfølgelig ramme noen grunneiere lokalt, men gjennom dialog og samarbeid bør dette være mulig å få til. Ikke rive hytter i første omgang, heller ikke forbud mot ferdsel i områdene, men ingen private hytter i disse områdene.

3.2.2. Presentasjon

3.2.3. Diskusjon

Oppslutning fra flere lokale representanter om HG sitt forslag.

Det kom spørsmål fra Miljødirektoratet om resultat og holdninger til bruken av fredningssoner i jakta og om de ser for seg en videreføring av disse?

Svar (fra Fjellstyra på Hardangervidda): De vil gjerne videreføre dette, og de har også har gjort noen forsøk på utvidelse av fredningssone i Buskerud. Dette medførte klage fra fiskeinteressene, som fikk medhold av Miljødirektoratet. Tilsvarende gjelder forsøk på teltforbudssoner, men som regelverket begrenser Fjellstyra på Hardangervidda til bare å pålegge villreinjegere og ikke de andre.

Det kom også opp spørsmål om tiltaket med fredningssoner også burde adopteres av de private grunneierne gjennom HG?

Svar: Dette er stadig til debatt i HG, men ingen klare svar på dette nå. Østover snakkes det blant annet om dette i områdene rundt Mårsnos/Stegaros, men utfordringene her handler om mye annen forstyrrelse også, så som vei, stier, hytter og f.eks. det faktum at grunneierne i dette området ikke er organisert i HG.

3.3. Stisykling, Siri Hafnor (Sa-Ho AS)

3.3.1. Sammendrag

Sykykling er som det ligger i ordet sykling på sti. Stier i åpen furuskog er de stiene som genererer mest sykling. Ellers veldig vanlig med sykling på grusveier og stier og de fleste ritt arrangeres langs grusvei. Noe sykling i fjellområder også, deriblant i Rondane.

Sykykling på «fatbike» kommer er økende, gjerne også vinterstid og da helst på skareføre. Noen konfliktsaker med «fatbike» bl.a. i oppkjørte skiløyper, men der, som ellers, søker man de ferdselsårene som finnes. Syklistere er ellers som alle andre, også gjerne glade i annen aktivitet som tradisjonelt friluftsliv. Sykykling er i voldsom vekst. Det er et spørsmål hvor mye som skal tilrettelegges i Norges flotte og stedvis urørte natur?

«Bike-packing» er på vei oppover og handler om ny måte å pakke sykkelen på, som gjør det lettere å sykle lengre distanser over flere dager. Sykykling i fjellet er attraktivt for mange. Stiene er produktene, men pengene ligger i utstyr, overnatting, guiding og bespisning for syklistene.

Skidestinasjonene er etter hvert i gang med ulike sykkelprosjekt som tilrettelegger for sykling i og omkring destinasjonen.

Sykykling i utmark er i stor grad uorganisert aktivitet. Ulike klubber har ulike opplegg og festivaler. Guiding blir mer og mer utbredt for reiselivet. Det kommer stadig flere apper og plattformer som markedsfører ulike løyper og turer, som www.trailguide.net. De aktørene som er i gang med tilrettelegging er etter hvert godt oppdatert på kunnskap om hvor og hvordan dette skal gjøres. Motsatt er det også viktig å ta kontakt med stisyklingmiljøene, så som Norsk Organisasjon For Terrensykykling (NOTS) og Opplysningskontoret for Terrensykykling, dersom det er behov for å kanalisere sykling utenom visse områder. Viktig at alternativene som blir tilbudt er attraktive nok.

3.3.2. Presentasjon

3.3.3. *Diskusjon*

Det kom spørsmål knyttet til hvor vidt det er lov til å sykle hvor som helst?

Svar fra Siri Hafnor: Ja, så lenge det ikke er innen et verneområde der det er konkretisert i verneforskrift at det ikke er lov å sykle. Trenden med elektriske terrengsykler er også voksende, kanskje særlig for et område som Hardangervidda, for eksempel langs etablerte stier og sleper. På fjellet er det lov å sykle over alt (i verneområder bare på godkjente sleper og løyper, men dette vil det komme en forskriftsendring på i alle verneområder), men ikke for organiserte arrangementer, som er søknadspliktig. Syklistene er opptatt av informasjon, slik at sentral kunnskap til syklistene er viktig å formidle over plattformer som når ut til syklistene.

Påpekning utarbeidet av NVS i arbeidet med rapporten: I henhold til friluftslovens bestemmelser er det som nevnt over tillatt å sykle overalt i utmark i fjellet, utenfor verneområder. I utmark i skog er det kun tillatt å sykle på stier og veier.

3.4. Kiting, Bjørn Kaupang (Haugastøl Turisthytte)

3.4.1. *Sammendrag*

Innleder påpekte at han ikke representerte noen organisasjon, men informerte ut ifra egen erfaring, kunnskap og meninger.

Kiting er et kjent fremkomstmiddel siden Nansen seilet over Grønlandsisen, men utstyret er forbedret siden den gang og terskelen er dermed lavere. Kiterne har et eget forbund som er organisert under Norges seilerforbund. Ellers er det svært få organiserte utøvere. Veksten har flatet ut og utstyret har blitt dyrere, noe som gjør at det etterhvert har blitt dårligere rekruttering til kitermiljøet.

Om lag 15-20 % av de som er på kurs på Haugastøl (folk fra Geilo) har aldri vært på Hardangervidda. Utstyret er tungt slik at transport til og fra «kitespots» er avgjørende. Derfor er kiting mest utbredt langs veier (anslagsvis opp mot 99 %).

Hardangervidda er godt egnet som kiteområde. Det er ingen steder i verden kan måle seg, fordi det ofte er vind, lett å komme til osv. Ørteren-Lægreid er nok de stedene som har mest kiting over år, forholdene ved Dyranut som gav mye kiting der i 2018, var spesielle med mye østavind. De fleste andre år er Ørteren og Skiftesjøen langt mer brukt. Turkiterne er per i dag forsvinnende få, men utviklingen er vanskelig å spå.

Kiterne er veldig takknemlige for oppdatert kunnskap og konkrete data. Én ønsker en god samgang med andre interesser, slik som villrein, så informasjon er veldig velkomment. Ønsker dynamiske grenser i soner som er klarert/ikke klarert for kiting. Er det informasjon i miljøet om villrein så er det god indrejustis på ikke å bruke disse områdene. Mange kitere bruker i dag en app som kjører ut push-varsel ved stengt Rv 7 («Haugastøl Wind Meter»). Innleder mener en tilsvarende app for villrein i aktuelle kite-områder kan være noe å vurdere.

3.4.2. Presentasjon

3.4.3. Diskusjon

Spørsmål: Det finnes forskning som viser at en kiter skremmer rein på lengre avstand enn en vanlig skiløper og dette er nok grunnen til en del bekymring for en økning i ekspedisjonskiting (for eksempel Finse-Rv 7). Hvor vil man i så fall best komme i kontakt med disse utøverne?

Svar: *Kunnskapen om effekten av kiting kunne gjerne vært oppdatert i kiterens øyne. Omfanget har økt og det har skjedd utvikling på flere fronter.*

I diskusjonen kom det frem synspunkter om at ekspedisjonskiting har økt i omfang og at det også er ulike arrangementer (f.eks. kurs) som ikke er omsøkt, og der det heller ikke er gjort tilstrekkelige undersøkelser om hvor reinen er.

Svar: *Kiterne ønsker å i større grad bli invitert til møter og involvert i prosesser, men er nok gjerne også en gruppe som ikke er særlig interessert i reguleringer eller paragrafer. Kanalisering og et regelverk som er forutsigbart og greit å forholde seg til ville være en fordel.*

3.5. Hundekjøring, Ralph Johannesen (Team Dagali)

3.5.1. Sammendrag

Hundekjørere er individualister. Norges hundekjøringsforbund ligger under idrettsforbundet og har 24.000 registrerte aktive kjørere.

Det er ingen kjøring på vidda i sommerhalvåret før på høsten. Da starter kjøringen langs veiene og slepene, men dette er ikke organisert. Utover høsten og tidlig vinter er det flest lokale kjørere. De er heller ikke er interessert i å dele vidda med andre. Det er noe forskjeller blant brukerne rundt vidda. Kalhovdområdet har flere tilreisende fra Drammenstraktene og et større antall kjørere enn f.eks. Valldalen og Rauland. De to sistnevnte har flest lokale kjørere.

Hundekjørerne møter nå ofte rein under kjøring/trening i områdene nord på vidda. Dette var mer sjeldent før. Kjørerne opplever ikke at reinen har noen utpreget frykt for et hundespenn, men kjørerne

ønsker ikke å forstyrre og tar derfor hensyn når de får informasjon om at det er dyr i området. For de lokale førerne oppleves det ikke som at én er konflikt med rein.

Som lokal, aktiv hundekjører, kjører man gjerne 3-4 ganger i uka på vidda. Det er relativt lite kjøring i februar og mars pga. løpssesongen. På seinvinteren er det mange tilreisende. Gjerne 50-100 hundespenn på vidda rundt påsketider. De fleste kjører da langs de stikka løypene, og det informeres til en viss grad i dag, men det er rom for forbedring. Områdene Raudhelleren-Litlos-Lågaros osv. er områder de fleste bruker, også utenfor stikka løyper. I områdene fra Litlos og vestover skal du være godt kjent for å kjøre utenfor de stikka løypene. Det ville derfor vært et bra tiltak og tatt vekk stikkene rett etter påske. Det er et spørsmål om hvorfor den stikka løypa mellom Halne og over til Stigstuv er opprettholdt, da det er lite folk langs denne. De siste årene har det derimot vært en del rein i dette området, særlig vinteren 2018. Fram til februar kjenner man de fleste som kjører på vidda, men dette forandrer seg når seinvinteren kommer og det blir flere tilreisende.

3.5.2. Presentasjon

3.5.3. Diskusjon

I diskusjonen kom det opp momenter knyttet til hvor utfordrende det vil være å skulle kontrollere hvor reinen er til enhver tid. Innspill om at det med bakgrunn i dette bør innføres en annen drift/forvaltning av aktiviteter over hele linja. Det kom et konkret spørsmål om hvorvidt det kunne være aktuelt å regulere denne aktiviteten gjennom løyveplikt?

Svar: Det vil nok være betydelig motstand mot dette i miljøet.

Det kom opp et spørsmål vedrørende organisering innad i hundekjørermiljøet. Det var observert ca. 70 hundespenn på Rauhelleren og ca. 25 på Halne i 2017. Er dette organisert?

Svar: Denne gruppen er en viktig kundegruppe for en del av turisthyttene på seinvinteren. Dette er ikke organisert fra miljøets side, men det kommer invitasjon fra turisthyttene og informasjon spres trolig en del over sosiale medier. Ingen ønsker imidlertid å forstyrre villreinen og dersom slik informasjon blir godt distribuert vil de aller fleste ta hensyn til dette.

Følgende momenter kom opp som en del av den generelle diskusjonen:

- Det adresseres et ansvar til DNT om å ta opp stikkene med en gang etter påske.
- I Folldal var det en undersøkelse i regi av NINA som viste at kjørerne hadde lokalt oppkjørte løyper nede i bygdene og at kjøringen oppe i fjellet ikke startet skikkelig før det ble skareføre i fjellet på seinvinteren/våren.
- Kom en kommentar vedrørende allemannsretten. Den har ikke bare retter, men også plikter. Vi har alle våre plikter når vi ferdes i naturen.

3.6. DNT, Anne Marie Aamelfot-Hjelle (DNT Oslo og omegn)

3.6.1. Sammendrag

DNT ønsker å være en ansvarlig samfunnsaktør, og arbeider med dette kontinuerlig. Deres formålsparagraf omhandler å få flest mulig ut i naturen. Parallelt skal de også sikre friluftslivets natur- og kulturgrunnlag.

DNT har 57 medlemsforeninger, ca. 300.000 medlemmer, et landsmøte, landsstyre og en administrasjon (DNT sentralt). Foreninga har pt. ca. 550 hytter, men dette er økende og det kommer nye hytter til nesten hver måned. Økningen kommer i hovedsak i nærområdene der folk flest bor. Det er heller ikke et mål å øke i de sårbare områdene. DNT har anlegg i flesteparten av de store villreinområdene våre.

DNT's medlemsforeninger ønsker dialog og å komme forvaltningen i møte når det gjelder å endre på løyper og hytteplasseringer der det er nødvendig. Samtidig oppleves det som at det er veldig delte meninger både lokalt og sentralt om hvor vidt det er fotturismen som er hovedutfordringen for rein i et område. DNT imøteser resultater fra ferdseleksprosjektet på Hardangervidda for å møte alle aktuelle parter til diskusjon om aktuelle tiltak. Og før man i praksis snakker om flytting av hytter eller løyper må man se på helheten for hele området og alle aktørene. Noen eksempler er;

- DNT's egen virksomhet
- Vei/jernbane
- Andre aktørers virksomhet i området
- Hytteutbygging i randsonene

Eksempelvis har DNT Oslo og Omegn gjort mange konkrete tiltak i ulike villreinområder.

DNT's rolle og ansvar i villreinforvaltningen på Hardangervidda er bl.a. å delta i arbeidet med besøksstrategi og regional plan, kanalisering og ikke minst informasjon. For nettstedet www.ut.no er det et ønske om å involvere flere aktører. Gjerne som en nasjonal portal, som inkluderer all relevant informasjon knyttet til å drive aktivitet rundt i naturen. Det vil alltid være folk på vidda, også i fremtida, og da er det viktig å gi fremtidens fjellvandrere god informasjon og kunnskap og ikke minst opplevelser i fjellet.

Norges Jeger- og Fiskerforbund (NJFF), DNT og Fjellstyra skal ha et eget internt seminar for å drøfte noen problemstillinger og prøve å finne ut hvordan man står i forhold til hverandre.

3.6.2. Presentasjon

3.6.3. *Diskusjon*

Det kom en utfordring til DNT Telemark med spørsmål om framdrifta på det annonserte nettverket for alle de ulike aktørene og organisasjonene på Hardangervidda. Svaret fra DNT Telemark er at dette er

under arbeid og i intern diskusjon. Det ble en del diskusjon omkring hvorvidt DNT tar sitt samfunnsansvar på alvor eller om en del problematikk bagatelliseres.

Det kom spørsmål om det finnes det en klar melding eller klare råd som blir gitt til gjestene ved ulike hytter dersom det er villrein i området, med tanke på å kanalisere folk til andre områder? Blir de i så fall frarådet fra å gå i slike områder?

Svar: Så sant at informasjonen om dette foreligger, så ja. Et eksempel er Haukeliseter der man jobber aktivt med dette. Ja, vi fraråder dette.

Møtelederen benyttet anledningen til å minne forsamlingen om utfordringene med å skulle drive aktivitet basert på GPS-merka villrein og at dette ikke er bærekraftig, da GPS-merka villrein ikke vil være der i fremtida. Olav Strand kompletterte med å si at man må vekk fra varslingsrutiner og over på soneringstenkning med bred pensel, slik som HG`s forslag om omlegging av ruter til ytterkanter og randområder. Man må komme frem til en slik felles tenking over hele vidda og på alle nivå.

Kom også spørsmål om hvilken faglig kontroll DNT skal ha på den nye nasjonale turportalen www.ut.no, som gjør at ikke det blir markedsført turer gjennom kalvingsområder eller fuglefredningsområder? Disse portalene er per i dag brukerstyrt og «alt» blir presentert. Hvor er forvaltningens stemme og kontroll i dette digitale landskapet som gjør at man unngår slike uheldige markedsføringer, også ref. en soneringstenkning?

Svar: Dette ønsker man sterkt at blir tatt ansvar for og ja, man jobber med saken og er åpen for gode løsninger.

Det kom også opp en generell diskusjon om et tema som ble drøftet på plan- og villreinkonferansen i Rondane nylig. Der ble det lansert tanker om et «frivillig fjellvern», jf. «frivillig skogvern». En ønsker seg fra forvaltningens side en budsjettpost som kan brukes til å rydde opp i gamle synder.

Oppsummering dag 1, ved møteleder Endre Læg Reid (leder av Villreinnemnda for Hardangerviddaområdet)

Denne første dagen har gitt oss et bilde av hvilke prosesser som går og hvordan de griper inn i hverandre. Vi har fått presentert den nyeste kunnskapen om ferdselen på Hardangervidda og effektene den har på villreinen. Videre har de ulike brukergruppene presentert sine aktiviteter i omfang, fordeling i tid og landskap og tanker om hvordan dette bør forvaltes i fremtiden.

Noen av aktivitetene er del av de såkalte «megatrendene», slik som sykling og kiting. Under dette er det verdt å merke seg blant annet «Bike-packing» og «ekspedisjonskiting», som gir brukerne lengre radius enn tidligere. Det er også klarlagt at det er få hundekjørere på vidda i perioden november-mars, men at

bruk av sosiale medier er en effektiv måte å markedsføre tilbud i lavsesong og dermed samle flere utøvere.

Én synes likevel å merke en stemning blant mange aktører for å trekke i samme retning og ikke minst å komme til handling. Det er kommet flere innspill med konkrete tiltak, både vedrørende håndtering av saker med bruk av overordnet sonering (økosystemtenking) og ikke overvåking/trafikklys, samt konkrete forslag til hvor ferdsel bør kanaliseres. Et svært viktig innspill er også at forvaltningen må være mer påkoblet i informasjonssammenheng og i større grad ta eierskap til hvilke tilbud som skal markedsføres i hvilke områder gjennom året. En nettsideløsning med kommersiell profil, men med faglig gjennomarbeidet strategi kan være et verktøy i så måte.

Dag 2

4. Fokusområder

4.1. Hva er et fokusområde, Olav Strand (Norsk institutt for naturforskning/Norsk villreinsenter)

4.1.1. Sammendrag

Fokusområder er områder med særlige konflikter mellom rein og mennesker. Bruken av fokusområder i forvaltninga skal bl.a. bedre villreins trekk- og beitemuligheter gjennom å redusere barrierer. Én ønsker med dette å skape en mer presis, differensiert og adaptiv forvaltning.

Forvaltning av landskap kontra bestander betyr en oppskalering. Utfordringen i dette er at det innebærer store arealer, store datasett og tunge analyser. Forskingen har vært gjennom en stor utvikling og gjorde en stor oppskalering ved etableringen av brukerstyrte FoU-prosjekter med GPS-merka villrein fra 2001. Styringsgruppene for disse har tatt aktiv del i styringen av prosjektene, noe som har gitt eierskap og viktig opplæring i forhold til roller mellom bidragsyterne og forskerne. anbefalinger har bl.a. vært en todelt forvaltningsstrategi, der man skjærer sentrale og villmarkspregede områder (både av hensyn til villrein og folk) og tilrettelegger og kanalisere ferdsel ut i randområder. Fokusområdene som foreligger p.t. har sitt utspring i forslag som er behandlet i de ulike styringsgruppene. I tillegg er der noen få som er pekt på direkte av forskerne og/eller Norsk villreinsenter (NVS).

Alle fokusområdene er vist og omtalt på i en tilrettelagt kartfortelling på www.villrein.no (klikk link). Her kan man zoome seg inn i kartet og finne mer informasjon om hvert enkelt område, deriblant relevant litteratur. Det er per i dag ikke foreslått tiltak for alle de ca. 80 fokusområdene, noe som skyldes at man ennå ikke er kommet så langt i prosessen for disse områdene. Noen av områdene har kjørt egne

dialogprosesser mellom aktuelle parter. Imingfjell er et slikt eksempel og resultatene er også presentert i en [egen kartfortelling om dette fokusområdet](#) (klikk link).

Eksempler på tiltak i fokusområdene er: bommet vei og busstransport inn til Snøheim turisthytte, jaktfredningssoner på Hardangervidda, flytting av Øyuvsbu og endring i løypenettet, regulering av ferdsel på veien inn til Store Urar og justering av forvaltningsmål og bestandsforvaltninga i Setesdal Ryfylke. Iverksetting av slike tiltak krever en adaptiv (lærende) forvaltning. Det er viktig i en slik lærende forvaltning og prosess at man jobber med å redusere usikkerhetene omkring både økologien og de samfunnsmessige/institusjonelle temaene.

4.1.2. *Presentasjon*

4.2. Hva sier ferdselsprosjektet om konflikter villrein og ferdsel, Vegard Gundersen (Norsk institutt for naturforskning, Lillehammer)

4.2.1. *Sammendrag*

Hva er tiltak i fokusområder? Det kan være å skape gode innfallsporter med relevant informasjon, samt ryddige og fine utgangspunkt som appellerer folk til å ta vare på disse områdene. Det er i alle tilfeller viktig å finne langsiktige og robuste løsninger. Først da bruken vil endre seg.

Tiltak bør gjøres samlet. Eksempelvis gjennom å øke tilbudet i områder med høyere tålegrense, samtidig som man reduserer påvirkningen i sårbare områder. Man bør søke å øke robusthet, eksempelvis gjennom å flytte stier til mindre problematiske områder og redusere tilbud i de områdene der det trengs. Et eksempel er i Forollhogna, der man har valgt å jobbe for å kanalisere all trafikk til randområdene. Her forsøker man ellers å la området få ligge så upåvirket som mulig og forsøke å tone ned tilbudet og tilgjengeligheten i de områdene der man har utfordringer. I Follidal har en eksempelvis forsøkt å kanalisere hundekjøringen til løyper nede i og langs med dalen, for å unngå å få så mye av denne aktiviteten innover i fjellet. Dette gjør at mesteparten av slik aktivitet innover i fjellet ikke er av noe særlig omfang før sent på vinteren. Man har ellers eksempler på veier med stopp- og parkeringsforbud for å begrense biltrafikk og ferdsel i områder der reinen for eksempel har sine trekkområder.

Rondane er det villreinområdet i Norge som har høyest tetthet av stier og antall kilometer stier per areal. Fluktavstander, arealunnvikelse og barriereeffekter for villrein som følge av ferdsel er dokumentert gjennom over 70 ulike publikasjoner. Disse undersøkelsene kom for alvor på banen fra ca. år 2000. Dagens kunnskap om ferdsel og effekter på villrein gir oss en unik innsikt i hvilket «landskap» reinen skal bevege seg i gjennom året. For Hardangervidda vil det i 2019 bli gjort nærmere analyser av dynamikken i dette.

Man vet ikke hvordan fremtiden blir. Det er derfor viktig å etablere systemer for håndtering av ferdsel og aktivitet som er robuste nok for de endringene som måtte komme. Eksempelvis gjennom å ha en planmessig tilnærming til hvor stier og løyper skal gå.

4.2.2. Presentasjon

4.3. Fokusområder i regional plan og handlingsprogrammet, Ellen Korvald (Buskerud fylkeskommune)

4.3.1. *Sammendrag*

Fokusområdene på Hardangervidda vil bli løftet inn i handlingsprogrammet ved rulleringen av regional plan. Spørsmålet blir hvordan vi håndterer dette og følger det opp i praksis. Poenget med en slik tilnærming må være at man tar tak i disse og at de gis fokus i forvaltningen.

Kommunene har/skal ha egne sti- og løypeplaner og man vil nå få inn en overordnet sti- og løypeplan i handlingsprogrammet i regional plan. Denne bør muligens også skal inkludere andre/nye ferdselsformer. I en slik tilnærming må man kanskje skissere flere nivåer med informasjon, kanalisering og tilrettelegging i enkelte områder/perioder, samt begrensende tiltak i andre områder/perioder. Stenging av løyper kan være et tema i en slik sammenheng. Alt dette må ses opp mot besøksstrategien til verneområdeforvaltningen.

4.3.2. Presentasjon

4.3.3. *Diskusjon*

Det kom et spørsmål om fokusområder på Hardangervidda, og om dette er noe som noen skal vedtas i en viss form? Hvordan skal disse tingene håndteres og gis en formell status?

Svar: En anbefaling fra forskningen er å kjøre en bred prosess i for eksempel GPS-merkeprosjektet, gjerne i arbeidsgruppa for ferdselsprosjektet. Dette som en opptakt til hvilke områder som er viktigst og hvordan disse skal håndteres av forvaltningen. Dette og tilsvarende prosjekter er en arena som samler alle aktuelle aktører rundt bordet og denne arenaen bør institusjonaliseres for et liv etter at GPS-merkingen av villrein er avsluttet. Man vil kanskje komme dit at man må inn på en slags soneringstankegang, der man sier noe om hva som kan skje i hvilke områder til hvilke sesonger. Da må man se på både soneringen og eventuelle fokusområder på tvers av hva som ligger innenfor og utenfor grensen for verneområdene.

Det kom innspill til andre fokusområder, så som Haukelisetter og langs E134 over Haukelifjell. Og hva med Rv 7 og E134?

Svar: disse alt er foreslått.

Det ble pekt på at man nå burde fokusere på mulighetene for kanalisering fra Haukeliseter til Middalsbu, eller Valldalen mot Reinsnos, Trolltunga og Dronningstien. Da er man i forkant før utfordringene kommer og kan bruke dette som et tiltak for å «veie opp» for eventuelle begrensninger som må gjøres i andre områder/fokusområder. Fjellstyra og HG kan for eksempel ta en intern runde med sine forslag til aktuelle fokusområde slik at dette er bredt gjennomarbeidet i alle brukergruppene når dette skal behandles. Det ble også diskutert hvordan man kan sikre at de andre brukergruppene også får gjort en tilsvarende gjennomgang på aktuelle fokusområder og problemstillinger.

NVS ble utfordret av Buskerud fylkeskommune til å ta ansvaret for å lede en bred, faglig prosess som gir en klar anbefaling over aktuelle fokusområder, inkludert en prioritering og med forslag til behandling av områdene. Resultatet bør adresseres «eierne» av handlingsprogrammet for regional plan på Hardangervidda, Hardangerviddarådet. Utfordringen ble på alle måter akseptert og satt på agendaen hos NVS. Fylkeskommunene er også utfordret, av departementet, til å ta tak i regional planlegging for stier og løyper. Dette må det også startes et arbeid på.

Besøksstrategi for verneområdene på Hardangervidda

4.4. Utkast til høring, Kjetil Heitmann

4.4.1. Sammendrag

Bakgrunnen for at det er satt i gang arbeid med besøksstrategi skyldes et stortingsvedtak med målsetting om økt bruk av verneområder til turismeformål. Vern er et kvalitetsstempel på et naturområde som er viktig i markedsføring for reiselivet. De er også turistmagneter i mange land. En besøksstrategi skal si noe om hvordan man vil legge til rette for besøk i og rundt verneområdet. Man skal ta vare på verneområdene, men også gi de besøkende gode opplevelser og legge til rette for lokal verdiskaping. Dersom det er konflikter mellom disse elementene skal verneverdiene veie tyngst. Besøksstrategien for Hardangervidda er nå sendt til Miljødirektoratet for faglig utsjekk. Deretter skal den ut på offentlig høring. Strategien skal bygge på et godt faglig grunnlag.

Det geografiske området for besøksstrategien er verneområda på Hardangervidda, både nasjonalparken og landskapsvernområdene rundt. Det er i tillegg helt sentralt at man oppnår samarbeid med forvaltningen av områdene på utsiden av verneområdene, da turen for de besøkende starter på utsiden.

Villreinen er en av de viktigste verneverdiene som må hensyntas i denne strategien, og forholdet mellom villrein og ferdsel er et viktig utgangspunkt. I tillegg er det flere hensyn, så som andre sårbare arter, kulturminner og landskap.

Strategien omtaler de ulike kategoriene av besøkende, samt grunneiere/rettighetshavere. Sistnevnte regnes ikke som besøkende i denne sammenheng da de har sine faste aktiviteter knyttet til faste områder og grunneiendommer.

Ferdselsprosjektet på Hardangervidda gir viktig kunnskap om ferdsel og aktivitet på vidda særlig langs de merkede stiene og blant tilreisende. Man mangler likevel mye kunnskap om de lokale brukernes interesser og behov på vidda. Tidligere statistikk på motorferdsel fra tilsynsutvalgene er ikke videreført og man har heller ingen god oversikt over utviklingen på motorferdselen på vidda. I arbeidet med strategien har man kartlagt alle reiselivsaktørene rundt Hardangervidda. Det tyngste reiselivet utøves av de betjente turisthyttene på fjellet. Geilo er den største reiselivsdestinasjonen utenfor verneområdene. Det er ellers mange mindre destinasjoner som gir mange dagsbesøkende inn mot områdene. Trolltunga er særskilt, men viser potensialet i attraktive dagsturer.

Det foreslås noen strategiske grep for verneverdier, besøkende og verdiskaping. Også i denne sammenheng vil man bruke fokusområder som et strategisk grep i besøksforvaltningen. De fleste fokusområdene som er pekt på per i dag ligger på utsiden av verneområdene, men genererer betydelig ferdsel inn i verneområdene.

I strategien foreslås et oppfølgende prosjekt for en helhetlig informasjons- og kommunikasjonsplan for verneområda. Hva skal sies om natur, kultur og besøk i verneområdene? Hvordan påvirke valg av reiserute? Turen planlegges for de fleste foran PC'n lenge før turen starter. Kanalisering av ferdsel vekk fra de sentrale områdene og ut i randområdene er det mest sentrale målet for besøksstrategien. Men hjelper det med bare informasjon og positive tiltak for å styre ferdsel, eller må en inn med tyngre virkemiddel som begrensninger i visse områder?

Strategien oppsummerer flere tiltak for å ivareta verneverdiene. Overvåkingsprogram for verneverdiene, program for å vurdere ferdselens påvirkning på villrein, endringer i sti- og løypenett, vurdering av hvilke stier som ikke bør åpnes for sykling, kanalisering av kiting og hundekjøring m.m.

Målsettingen mot de besøkende er å gi bedre informasjon som igjen vil kunne bidra til enda bedre opplevelser. Gode dagsturtilbud i randområdene i samarbeid med lokalt reiseliv og kommunene og en plan for innfallsporther som sikrer tilreisende bedre opplevelser. Det defineres tre nivå av innfallsporther; informasjonspunkt, startpunkt og utkikkspunkt.

4.4.2. [Presentasjon](#)

4.4.3. [Diskusjon](#)

Det kom opp en diskusjon om en helhetlig kommunikasjonsplan. God informasjon om stier og løyper kommer ikke nødvendigvis frem til brukerne dersom dette ligger på forvaltningens egne nettsider.

Denne informasjonen må ut på sider og fora som brukerne selv bruker. Kom også innspill om at én må være forsiktig med å tilrettelegge for mer ferdsel og ny ferdsel, særlig inn fra nye områder.

5. Ny forvaltningsmodell Hardangervidda

5.1. Fylkesmennenes framlegg til ny forvaltningsmodell, Stein Byrkjeland (Fylkesmannen i Hordaland)

5.1.1. Sammendrag

Fylkesmennene på Hardangervidda har fått et embetsoppdrag fra 2018 om å utrede mulighetene for ny forvaltningsmodell med felles verneområdestyre. De har også en bestilling fra ordførerutvalget fra 2015 om evaluering av dagens modell.

Da andre nasjonalparker og verneområder fikk tilbud om å gå over på forvaltning med bruk av lokalt oppnevnt verneområdestyre, sa de fleste områder ja. På Hardangervidda var man fornøyd med den modellen man hadde og den har blitt beholdt. En konsekvens av dette er at Hardangervidda over tid har fått tildelt færre midler til tiltak og forvaltning enn andre og mindre verneområder i samme periode.

Arbeid med besøksstrategi er et eksempel på en forvaltningsoppgave som et forvaltningssekretariat normalt skulle tatt. På Hardangervidda har man fått tildelt eksterne midler til å gjennomføre dette som et prosjekt med innleid kompetanse. Dokumentet er en ting, iverksetting av aktuelle tiltak fra en vedtatt strategi en gang i fremtiden er noe annet. Det vil kreve betydelige ressurser. Forvaltningen trenger også ressurser til å følge opp oppgaver som overvåking av andre verneformål og tiltak.

Forvaltningen med tre fylkesvise tilsynsutvalg og fylkesmenn slik som i dag, fungerer bra til dagens saksbehandling og innsatsnivå. Tilsynsutvalgene får overført noen ressurser fra Miljødirektoratet til slikt arbeid i dag, mens fylkesmennene må utføre oppgaven innenfor egne budsjetter. I arbeidet med evaluering av dagens modell og framlegg til ny, har dialogen med Miljødirektoratet vist at en reelt sett står overfor et valg mellom dagens ordning og overføringer, eller å følge den samme modellen som er etablert for alle andre nasjonalparker og større verneområder i Norge.

Ny modell vil innebære et verneområdestyre sammensatt av en politisk representant fra hver vertskommune og hver fylkeskommune, samt tre fylkesvise verneområdeforvaltere. Arbeidsgiver for verneområdeforvalterne vil være en av fylkesmennene. Rapport om sammenfatning og tilråding fra fylkesmennene er klar. Innholdet er diskutert, slik at de tre fylkesmennene har felles utgangspunkt. Klima- og miljødepartementet (KLD) må klargjøre om en eventuell endring lar seg finansiere over statsbudsjettet fra 2020.

5.1.2. Presentasjon

(kommer)

5.1.3. Diskusjon

Det var i diskusjonen en uenighet om hvorvidt dagens forvaltning er ulik mellom fylkene og hvor vidt en slik ny modell vil kunne redusere en eventuelt ulik praksis. Det kom opp spørsmål med behov for oppklaring omkring skissen for ny modell, deriblant for representasjon og administrasjon, samt behov for avklaringer omkring rekkefølger og formelle prosesser for dialogen med ordførerutvalget. Det er noe misnøye lokalt i kommunene ved at ny modell innføres gjennom en reduksjon av midler til den gamle modellen.

6. Diskusjon, oppsummering og veien videre, møteleder Endre Læg Reid (leder, Villreinnemnda for Hardangerviddaområdet)

Hvorvidt seminaret har vært vellykket kan best måles i hvorvidt vi har oppfylt målsetningene som stod nevnt i invitasjonen. Dette var bl.a.:

- *å oppdatere hverandre på kunnskap om villrein og ulik ferdsel og aktivitet på Hardangervidda*
- *å få presentert de ulike brukergruppenes aktiviteter og behov for bruken av Hardangervidda nå og i fremtiden*

Utteksling av kunnskap på tvers av brukerinteresser og fra fellesnevnerne som villreinforskningen og -forvaltningen har stått sentralt og må sies å være oppfylt. De ulike tingene som er presentert, sammen med innspillene underveis, tyder likevel på at dette er en arena det vil være nyttig å holde tak i videre. Bl.a. skal ferdselsprosjektet gjennomføre store analyser på et etterhvert ganske omfattende datasett og det vil kanskje være naturlig å ta et nytt overblikk når resultatene fra dette er klart.

NVS har fått et oppdrag i å ta arbeidet med fokusområder inn i en bred prosess. Dette arbeidet starter i 2019 og man vil søke å få god forankring ute hos brukergruppene i dette arbeidet.

Det er ønskelig og viktig å ta videre tenkingen om dynamisk, sesongvis sonering for aktivitet og ferdsel som tar hensyn til villreins behov gjennom året. Dette bør også struktureres gjennom å sikre at kommersiell informasjon om tilbud og aktiviteter på og rundt Hardangervidda, bygger på strategisk gjennomarbeidede forvaltningsmål i samarbeid med aktørene. Det har også kommet klare oppfordringer til alle aktørene rundt vidda om å ta tak i resultatene fra de ulike prosjektene, slik som ferdselsprosjektet, samt å være aktive i de ulike høringsrundene som kommer i 2019, både på besøksstrategi og regional plan. Det skjer mye i tiden fremover. Om én ønsker å påvirke utviklingen er det en anbefaling om å engasjere seg.

7. Vedlegg

Vedlegg 1: [Program og deltakerliste for seminaret](#)

Vedlegg 2: [Forvaltningsplan for Hardangervidda nasjonalpark](#)

Vedlegg 3: [Regional plan for Hardangervidda 2011-2025](#)

Norsk villreinsenter Nord: NO-2661 Hjerkin | +47 91 62 37 15 | E-post: post.nord@villrein.no
Norsk villreinsenter Sør: NO-3660 Rjukan | Telefon: +47 99 46 37 64 | E-post: post.sor@villrein.no
Stiftelsen Norsk villreinsenter: NO-2661 Hjerkin

Org.nr: NO 990 697 809 MVA